

REFERÁTUMOK

KÖNYVEK

1/K/69

778.14.072:659.2

WILLIAMS, Bernard J.S.:
Evaluation of microrecording techniques for information
and data storage and retrieval.

/Mikrofilmtechnika a tájékoztatásban, az adattárolásban
és visszakeresésben./

[Hatfield], HERTIS, 1967. VI, 104 p.

Ez az önálló műként kiadott tanulmány az OSTI /Office for Scientific and Technical Information = Tudományos és Műszaki Tájékoztatási Hivatal/ megbízásából készült; beszámol a G.H. WRIGHT irányításával, 1965 augusztusa és 1967 márciusa között végzett kutatómunkáról. A kiadvány célja az, hogy a különféle mikrodokumentációs rendszerekről és mikrofilmtéchnikai eljárásokról objektív kritikával tájékoztassa a mikromásolatok felhasználóit, s egyúttal rámutasson azokra a területekre és feladatokra, ahol szükséges a technikai eszközök továbbfejlesztése, gyártása.

A tanulmány elsősorban az angliai helyzettel foglalkozik; annak felmérését és kiértékelését szakirodalmi kutatómunkával, konzultációk és látogatások útján végezték, továbbá kérdőíves adatgyűjtést folytattak. A 6 fejezetből és 5 függelékkel álló mű az összegyűjtött adattömegnek csak egy részét közli. Az 1. fejezet a mikroformátumokról és felhasználásukról ad néhány lapon rövid áttekintést. A 2. fejezet a mikrofelvételek könyvtári felhasználását tárgyalja. A 3. fejezet a műszaki rajzok mikrofilmezésének rendszereivel, a 4. az üzleti iratok mikrofilmezésével foglalkozik. Az 5. fejezet tárgya a mikrofelvételek válogatása, a 6. fejezet a mikrofilmlapok szabványosításáról ad áttekintést. A függelékben kérdőíves adatfelmérési eredményeket /I./, szakirodalmi hivatkozásokat /II./, terminológiai szótárt /III./, kombinált tárgy- és névmutatót /IV./ és válogatott bibliográfiát /V./ talál az olvasó. WILLIAMS munkája tehát nem kézikönyv jellegű felosztásban tárgyalja a mikrofilmezés kérdéseit, hanem aktualitásuk és fontosságuk alapján elrendezett csoportosításban, s ez olyan aránytalanságokhoz vezet, mint például a mikrofilmlap-szabványosítás kiemelése külön fejezetben.

A mikrofilmtechnika alkalmazása és a reprográfiai ipar szempontjából fejlett Anglia helyzetének megismerése sok tanulsággal szolgálhat a kevésbé fejlett országok számára.

A következőkben összefoglaljuk a tanulmány néhány iránymutató meghatározását és következtetését.

1. A mikrofilmezés könyvtári alkalmazása

A mikrofilmfelvételek könyvtári felhasználása elsősorban ún. "passzív" mikrofilmezési területekre korlátozódik:

ritkán használt, indokolatlanul sok helyet elfoglaló kiadványok, pl. régi kiadású sorozatok mikrofilmezése;

nagy formátumu, eredetiben nehezen tárolható és kezelhető kiadványok felvételezése /hírlapok/;

sérülékeny, gyakori használatnak kitett vagy meg nem felelő helyen raktározott dokumentumok fényképezése;

kifogyott vagy ritka kiadványok és nem-publikált dokumentumok mikrofényképezése /pl. doktori értekezések/.

A különféle mikroformátumok - elsősorban a filmtekerces, mikrofilmlap és mikrokártya - használhatóságával kapcsolatos viták és vizsgálódások még nem értek véget. A mikrofilmlap vette át a mikrokártya szerepét, mivel az áttetsző filmlapnak az átlátszatlan kártyával szemben számos előnyét tapasztalták /könnyű nagyítani és másolni, olcsó olvasókészülékkel is lehet olvasni/; az átlátszatlan mikromásolatok jelentősége csökkent. Mivel azonban a könyvtárakban még jelentős mikrokártya gyűjtemények vannak raktáron, a tanulmány javasolja a mikrokártya-olvasó készülékek további gyártását is. A mikrokártya nagyítások előállítását bér munkában, központi műhelyek útján látják célszerűnek. Kívánatos, hogy a könyvtárak és tudományos intézetek ezután ne átlátszatlan kártyán állítsák elő mikrokiadványaikat, a mikrokártya kiadók ugyanakkor kiadványaikat mikrofilmlapon is tegyék hozzáférhetővé.

A 16 mm és 35 mm széles mikrofilmek tárgyalásakor a kazettás filmtekercestárolás és használat problémáira tér ki a tanulmány. Az eddigi 30 méteres mikrofilmtároló orsók használata az olvasó gépen a gyakorlatlan olvasó számára nehézséget jelent. Helyette 35 mm-es film esetében is a kazettás filmtárolás bevezetését javasolja. A gyors tájékoztatások idejéig ez 15 %-kal rövidíti le, minthogy a kazettát pillanatok alatt lehet helyes állással az olvasógépbe tenni. Ugyanakkor jelentős költségtöbbletet jelent a kazettákhoz szükséges olvasógép beszerzése. Egyelőre csak 16 mm-es filmhez használható olvasógépeket gyártanak ilyen célra.

Könyvtári dokumentumok mikrofilmezésére 35 mm széles film ajánlható. A kicsinyítés ne lépje túl az 1:12 arányt, mert erősebb kicsinyítés esetén a további film-generációk /az első negativról sokszorosított másolatok és azok másolatai/ már nem lesznek tökéletesen olvashatók. A tanulmány felsorolja azokat az igényeket, melyek egy könyvtári olvasó, illetve olvasó-másoló készülékkel szemben felmerültek. /Legyen automatikus, 16 mm és 35 mm széles orsós és kazettás filmtekercesekhez egyaránt használható, kétféle nagyítást tegyen lehetővé; ára 250 £ -ot, olvasó-másoló készülék esetében 450 £ -ot ne haladja meg./

A különféle mikromásolatokkal kapcsolatos igénykutatáskor arra a következtetésre jutottak, hogy a felhasználók igénylik a különféle mikroformátumokat, ezért kívánatos a csak egyféle képpen lefilmezett dokumentumok áttétele más mikroformátumra is, pl. 35 mm széles filmeké 16 mm-es filmre, vagy 16 mm-es filmeké mikrofilmlapra. Az utób-

bi időben a könyvtári mikrofilmező, reprodukáló tevékenység aktívá válása figyelhető meg. Az a törekvés érvényesül, hogy a könyvtárak kölcsönzés helyett inkább másolatot szolgáltatnak állományukról. Szükség van a jelenlegi - a könyvtárak tevékenységét akadályozó - copyright jogszabályok megváltoztatására. Egyes könyvtárak a mikrofilm olcsó többszörözési és helytakarékosági lehetőségeit kihasználva, teljes gyűjteményeket, állománytömböket is mikrofilmre vesznek és így ajánlanak fel az olvasóknak.

A mikrofilmszolgálatok kétféle irányban fejlődnek. Egyrészt a megrendelő kívánságára - hasonlóan a gyorsmásoló szolgálatokhoz - mikrofilmet vagy mikrofilmlapot készíthet a könyvtár. /Ujabbán az önkiszolgáló gyorsmásoló készülékek mintájára önkiszolgáló mikrofilmlapkészítő automaták előállításával is kísérleteznek./ A másik szolgáltatási törekvés a könyvtárban raktáron lévő mikrofilmek másolására irányul. A mikrofilmlap erre különösen alkalmas. Angliában is van már példa arra /Hatfield College of Technology/, hogy a beérkező periodikákat folyamatosan mikrofilmlapra fényképezik, s a megrendelők gyorsan, száraz eljárással előállított másolatot kaphatnak a felvételekről. A Kalvar és diazo másolóeljárások ilyen célra megfelelőek, a tartós megőrzésre szánt mikrofelvételekhez azonban a jövőben is esztetsős dokumentfilmet ajánlanak.

2. Műszaki rajzok mikrofilmezése

A mikrofilmek kezdeti passzív felhasználása után - ami a felvételek raktározását és szórványos használatát jelentette - ezen a téren is a mikrofilmezés aktív változatai kerültek előtérbe. Angliában is leginkább az amerikai rendszer, a 80 oszlopos lyukkártyába illesztett mikrofilmfelvételeket jelentő Filmsort rendszer terjedt el. Minden rajzról két felvételt állítanak elő. Az egyik, az ún. "muzeális" raktárba kerül, míg a másik munkapéldány, amelyről másolatok és nagyítások készülnek. Az ablakos lyukkártya-rendszer bevezetése az első évek magas beruházásai után a hatodik évtől kezdve már jelentős megtakarítást eredményez a vállalatok, tervezőintézetek számára. Az ilyen mikrofilmes rendszer hatékonyságát a száraz másolóeljárások, elsősorban az elektrosztatikus gyorsmásolás elterjedése teszi lehetővé. Növekvő szerepet kapnak a gyors klisékészítő eljárások és ofszet gépek is, továbbá fokozott fontosságot nyernek az említett elektrosztatikus eljárások a visszanyagításban is. A műszaki rajz-felvételek másolásához általában Kalvar vagy diazo anyagokat használnak. A műszaki rajz-mikrofilmezés gyors térhódítása következtében lendületet kapott a szabványosítási munka. 1967-ben részletes angol műszaki rajz mikrofilmezési szabványtervezet készült. Igény van a lyukkártyás kódrendszerek országos szabványosítására is.

3. Üzleti iratok mikrofilmezése

A kereskedelmi iratok mikrofilmezésével 1930 óta foglalkoznak. Fő formája a 16 mm széles film, tekerccsfilmes és kártyára illesztett változataiban egyaránt. A tekerccsfilm elsősorban lezárt gyűjtemények

rögzítésére és passzív megőrzésére alkalmas, míg a kártya-rendszerrel aktív dokumentációs feladatokat is el lehet látni. Többnyire folyamatos, átfutásos rendszerű, nagy teljesítményű felvevőgépekkel dolgoznak. Új, gyorsan fejlődő területnek bizonyult a computer-szalagok fényképezése. Erre a célra speciális felvevőgépeket hoztak létre. A felvételeket szalagról vagy képernyőről készítik el.

Az üzleti iratok felvételeinek aktív felhasználása esetén a filmeket csikokra vágva ablakos kártyába helyezik /Recordak, Mylar rendszer/ vagy összeillesztve átlátszó műanyaggal összeerősítik /Microfolio rendszer/. Sajnos a mikrofilm jogi helyzete és elismerése Angliában még nem tisztázott, s ez egyelőre akadályozza a kereskedelmi mikrofilmezés nagyobb arányu elterjedését.

4. Viisszakereső eszközök és rendszerek

Ez a fejezet a mikrofilmes tároló és visszakereső rendszerek jellemző tulajdonságait ismerteti és példákat hoz fel azok gyakorlati alkalmazására. Ezek a példák többnyire nem Angliából, hanem elsősorban az Egyesült Államokból vett tapasztalatok, s ez elárulja, hogy az automatikus válogatórendszerek még egy olyan mikrofilmtechnikailag fejlett országban, mint Anglia, sem terjedtek el tömegesen. Ennek oka feltehetően a berendezések rendkívül magas ára. A Filesearch visszakereső rendszer /F.M.A. Inc., Los Angeles/ gépei pl. 200 000 dollárba, a Videotape /Ampex Corp., Redwood City, Calif./ rendszer berendezései több mint 300 000 dollárba kerülnek. Az ezeknél olcsóbb, kevésbé nagy teljesítményű gépek ára is több 15 000 dollárnál /pl. Miracode/. Felhasználásukra jelentős anyagi alapokkal rendelkező állami szerveknél /pl. hadsereg/, nagyvállalatoknál, tudományos kutatóközpontokban került sor.

5. Mikrofilmlap szabványok

A mikrofilmlap a könyvtári, kiadói és dokumentációs munkaterületeken fontos szerephez jutott, s különösképpen a műszaki közlemények sokszorosítása által vált népszerűvé. Hosszu ideig elsősorban Európában volt használatos, az utóbbi években azonban az Egyesült Államok számos kormányzati szerve és vállalata is bevezette, új irányt adva szabványosításának. Amerikában az eddig elterjedt 75 x 125 mm formátum helyett az A/6 /105 x 148 mm/ formátumot terjesztették el, előírták a felvételek méretét és számát, s a kicsinyítés mértékét is, tekintettel az automatikus visszanyitás szükségességére. Ennek hatására az A/6 formátum Angliában is előtérbe került. Az angol szabványtervezet is A/6 méretet ajánl, filmlaponként 60 felvétellel.

/Tőkés L./